

Квартальне опитування банків

№ 2 (7)

Грудень 2009

- Оцінки ділового клімату продовжують бути негативним, та покращуються очікування щодо його змін.
- Фінансово-економічну ситуацію банки далі оцінюють негативно, проте показники очікувань продовжують зростати.
- Тенденція до зниження попиту зупинилася, фактичні та очікувані показники знов додатні.
- Попит з боку юридичних осіб відчутно зріс в порівнянні з початком 2009 року, очікується подальше збільшення.
- Фактичний та очікуваний попит з боку фізичних осіб значно збільшився відносно початку року.
- Припиняється тенденція зменшення обсягів кредитування фізичних та юридичних осіб.
- У наступному кварталі банки залишать відсоткові ставки за кредитами на поточному рівні; деяка частина планує скорочення ставок за депозитами.
- Несприятлива політична ситуація та несприятливий регуляторний клімат – головні перешкоди для розвитку банківських операцій.
- Харчова промисловість найімовірніше продемонструє збільшення реальних обсягів виробництва у 2010 році, за оцінками банків.

Поштове опитування банків для моніторингу оцінок та очікувань керівників підприємств щодо змін ділового середовища загалом та показників роботи банків. % повернення анкет 15,6 %

У цьому числі представлені результати опитування 20–31 жовтня 2009

Показник: жов' 09 до лип' 09

Очікування: гру' 09 до жов' 09

Діловий клімат: оцінка жовтень 08, очікування на 6 місяців

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ

Діловий клімат

Діловий клімат не продемонстрував значних змін протягом 2009 року, за оцінками банків. Індекс оцінки загальноекономічної ситуації залишається на рівні -0,5, близького до показника -0,57 за результатами попереднього опитування. І надалі жоден з банків не оцінює загальноекономічну ситуацію позитивно. Половина банків вважає її задовільною, інша половина – негативною. Порівняно з I-м кварталом 2009 року баланс оцінок змістився в бік нейтральних. На початку року 42,9% банків оцінювали загальноекономічну ситуацію як задовільну, а 57,1% – як погану. Подібно до поточного опитування, ніякий банк тоді не оцінював її позитивно.

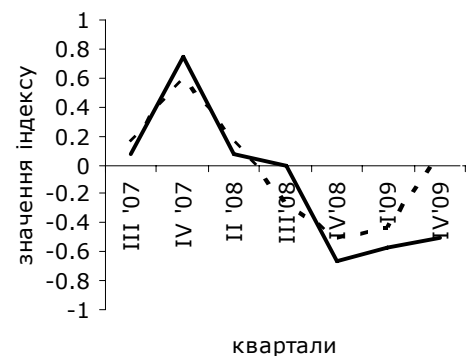
Індекс очікувань зміни ділового клімату зупинив падіння у I-му кварталі 2009 року. Наприкінці року він суттєво зріс. Це сталося завдяки тому, що сьогодні значно менша частка банків прогнозує погіршення загальноекономічної ситуації (25% порівняно з 57,1% на початку року). Вдвічі збільшилась кількість банків, які очікують покращення ділового клімату (33% порівняно з 14,3%). Та переважна частина опитаних банків (41,7%) не очікує змін загальноекономічної ситуації.

Фінансово-економічна ситуація банків

Показники оцінки банками власного фінансово-економічного становища знизились у порівнянні з початком поточного року. В той час коли у I-му кварталі 2009 року 42,9% банків відчували його покращення, у жовтні-листопаді 2009 року про це інформують лише 25% респондентів. Задовільною вважають фінансово-економічну ситуацію 66,7% банків. 57,1% так оцінювали її на початку року. Разом з тим, певна частка банків (8,3%) оцінили її як незадовільну. Звідси відповідний індекс опустився з 0,43 до 0,16.

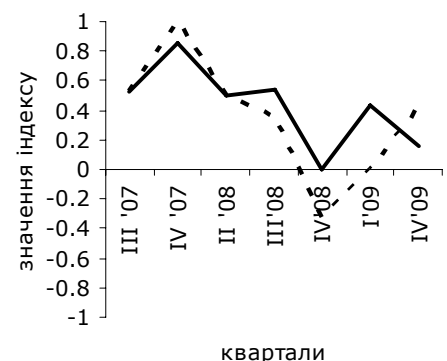
Індекс очікуваних змін фінансово-економічного становища продовжив тенденцію до зростання. Він піднявся до позначки 0,42 з нульового рівня на початку цього року. Рівно половина банків,

Діловий клімат

— Поточний - - - - Прогноз

Фінансово-економічне становище банку

— Поточний - - - - Прогноз

Автори:

Оксана Кузяків

Ірина Федець

Інститут Економічних Досліджень та Політичних Консультаций
вул. Рейтарська 8/5-А, 01034 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
Факс (+38044) 278-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
http://www.ier.kiev.ua

порівняно із 28,6% у I-му кварталі 2009 року, очікує покращення власного фінансово-економічного становища. 8,3% прогнозують його погіршення, а 41,7% не очікують його змін.

Перешкоди розвитку бізнесу

Несприятливий регуляторний клімат вийшов на друге місце в рейтингу факторів, що обмежують збільшення обсягів операцій банку. З 66,7% голосів респондентів, цей фактор виявився впливовішим за ті фактори, об'єднані категорією «Інше», під якими, як правило, розуміють економічну кризу. Їх відмітили 33,3% респондентів. Податковий тиск вважають бар'єром 25% банків, а конкуренцію в секторі – 16,7%. Жоден з банків не інформує про низький попит як перешкоду для ведення бізнесу, проте 8,3% говорять про брак кваліфікованих працівників. Ще 8,3% респондентів не бачать жодних бар'єрів. Разом з цим, несприятлива політична ситуація вже рік посідає перше місце в списку перешкод для банків.

ПОПИТ

На початку 2009 року темпи зростання попиту та очікування змін попиту досягнули мінімального рівня за весь період дослідження ділових тенденцій в банківському секторі. Індекс змін попиту опустився до -0,67, а відповідний індекс очікуваних змін – до -0,6. В кінці року ситуація помітно покращилась. У 62,5% банків попит покращився, у 12,5% залишився незмінним. Погіршився попит у 25% опитаних банків. Індекс змін попиту піднявся до 0,38. На наступні три місяці 40% банків очікують подальшого зростання попиту, і ще 40% передбачають, що він залишиться на поточному рівні. 20% респондентів все ще очікують погіршення попиту. В результаті, індекс очікуваних змін попиту на I-й квартал 2010 року складає 0,2.

Попит з боку юридичних осіб. Попит з боку юридичних осіб відчутно зріс в порівнянні з початком цього року. Індекс попиту дорівнює нулю у IV-му кварталі 2009 року, тоді як у I-му кварталі він складає -0,82. Індекс очікуваних змін досяг 0,33. Це завершило тенденцію погіршення очікувань.

Попит з боку фізичних осіб. Індекс змін попиту для фізичних осіб піднімається до рівня 0,4, після того, як на початку року він опустився до -0,33. Очікуване скорочення попиту у I-му кварталі 2009 року виявлялося в індексі -0,4. В IV-му кварталі цього року індекс очікуваних змін зріс до 0,3.

ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ

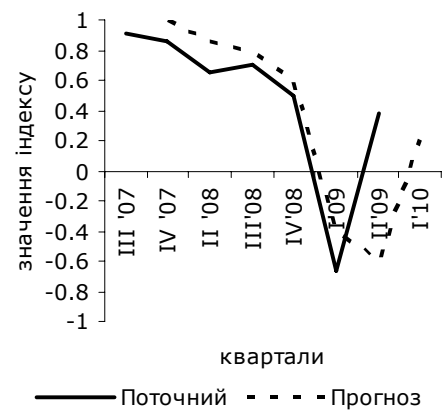
Чистий прибуток. Тільки 9,1% українських банків інформують про зростання чистого прибутку за останні три місяці. Для 27,3% він залишився незмінним, а для 63,6% зменшився. Звідси індекс зміни чистого прибутку затримався на рівні -0,55, близько до позначки -0,67 у першому кварталі 2009 року. Індекс очікуваних змін піднімається до нуля з попереднього рівня -0,4 через те, що в поточному кварталі однакові частки банків – по 36,4% – очікують як збільшення, так і зменшення чистого прибутку. Решта 27,3% вважають, що він залишиться без змін.

Дохід. Показники доходу продемонстрували покращення порівняно з початком року. Індекс змін доходу підвищився до -0,09 з -0,33. 27,3% інформують про зростання доходів у попередньому кварталі, 36,6% говорять про їх зниження, і ще 36,6% – про те, що доходи залишилися без змін. Динаміка індексу очікуваних змін доходу виявилася більш різкою. Він піднімається до -0,18 з рівня -0,8, на якому він знаходився ще на початку року. Вже 18,2% банків сподіваються на збільшення доходів у наступному кварталі, 45,5% вважають, що рівень доходів не зміниться, а 36,6% все ще очікують зменшення доходів. Нагадаємо, на початку цього року очікування

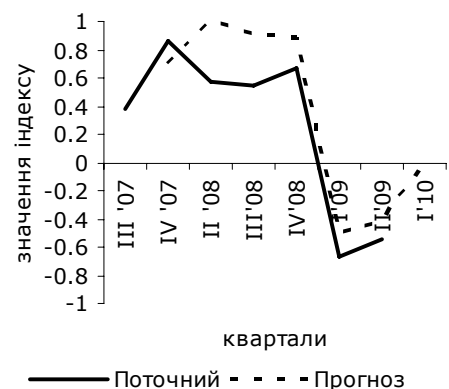
Фактори, що обмежують збільшення обсягів операцій банку

Попит

Чистий прибуток

абсолютної більшості банків були негативними – всі передбачали, що доходи зменшаться.

Процентні доходи. Протягом 2009 року виправдались песимістичні прогнози банків щодо зниження темпів зростання процентних доходів. Однак очікування на наступний квартал дещо покращуються.

Процентні доходи за кредитами фізичним особам опустились до значення -0,56 порівняно з -0,17 на початку року. Тоді всі банки очікували зниження процентних доходів за кредитами фізичним особам, в наслідок чого значення відповідного *індексу очікувань* впало до мінімальної -1. Наприкінці 2009 року такий індекс дорівнює -0,33.

Процентні доходи за цінними паперами пришвидшили темпи зростання. Порівняно з I-м кварталом 2009 року, коли значення відповідного індексу дорівнювало -0,4, в IV-му кварталі індекс затримався на позначці нуль. Індекс очікуваних змін на наступний квартал досягає 0,29, тоді як відповідний індекс впав до -0,75 за результатами попереднього опитування.

Комісійні доходи. Темпи зростання комісійних доходів за операції з банками виявилися негативними, як і прогнозувалося ще на початку року. Значення відповідного індексу продовжило зменшуватись з -0,5 до -0,7. Проте значення *індексу очікуваних змін* зростає з -0,8 до -0,2.

Оптимістичніше дивляться банки і на перспективи зростання комісійних доходів за операції з клієнтами. Тоді як в кінці року відповідний індекс очікуваних змін опустився до -0,5, в цьому кварталі він зріс до нуля. Та за результатами попереднього кварталу відповідний показник все ще дорівнює -0,5.

Торгівельні операції. Результати торговельних операцій погіршилися у порівнянні з початком року, проте очікування на майбутнє стали відносно кращими. Індекс змін дорівнює нулю, тоді як у I-му кварталі 2009 він тримався на рівні 0,17. Індекс очікуваних змін на I-й квартал 2010 року зріс з -0,6 до -0,1.

КРЕТИТИ ТА ДЕПОЗИТИ

Обсяги наданих кредитів. Наприкінці 2009 року спостерігається сповільнення темпів скорочення обсягів кредитування порівняно з початком року, хоча для фізичних осіб така тенденція ще триває. Значення відповідного *індексу* для них піднялося з 0,43 в січні поточного року до 0,18 у жовтні-листопаді. Для юридичних осіб відповідний індекс знов став додатнім: 0,1 порівняно з -0,33 на початку року.

Відсоткові ставки за кредитами

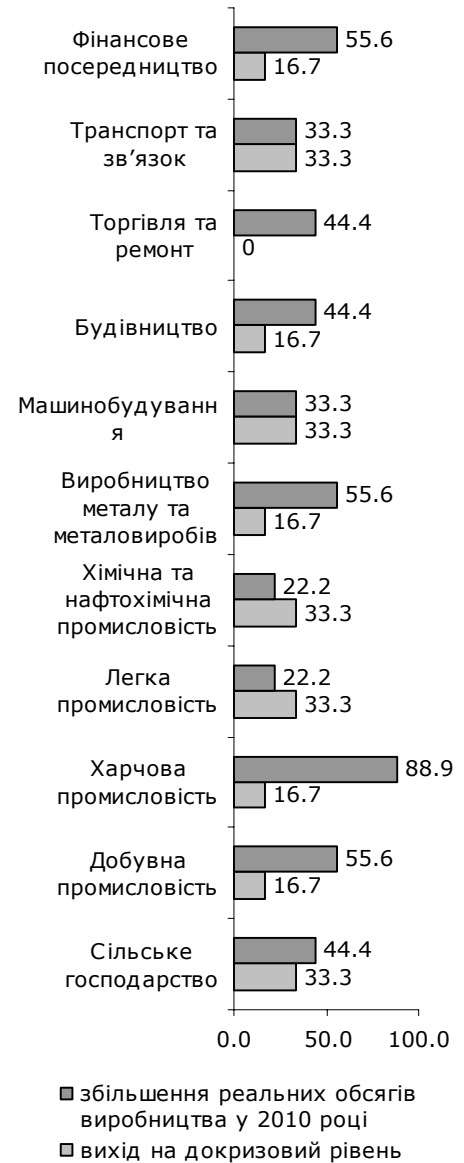
Тенденція до підняття банками відсоткових ставок за кредитами пішла на спад. У наступному кварталі лише 10% банків планують підняти відсоткові ставки за короткотерміновими кредитами. 90% залишить їх без змін. Тому індекс очікуваних змін становить 0,1. На початку року такий індекс тримався на рівні 0,5.

Індекс змін відсоткових ставок за довгостроковими кредитами опустився до нуля за рахунок того, що всі опитані банки планують залишити їх незмінними. Цей індекс становив 0,38 у січні 2009 року та досягав одиниці в кінці 2008 року.

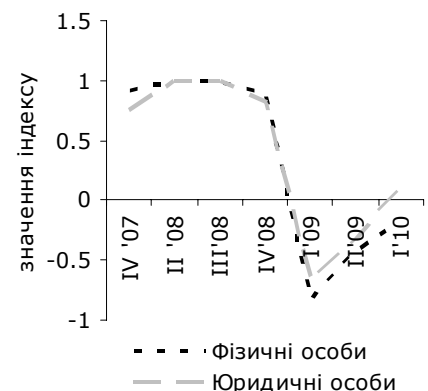
Відсоткові ставки за депозитами

Натомість, банки задумуються про те, щоб знизити відсоткові ставки за кредитами. Щодо короткострокових депозитів такі наміри мають 27,3% банків. 72,7% планують залишити їх на поточному рівні. Значення відповідного *індексу* становить -0,27 та є першим від'ємним значенням за останні два роки.

Ключові сектори, які можуть продемонструвати збільшення реальних обсягів виробництва у 2010 році та вихід на докризовий рівень

Очікуваний обсяг виданих кредитів

Крім цього, 36,6% опитаних банків мають намір знизити відсоткові ставки за довгостроковими депозитами. Не змінять їх 45,5%, а 18,2% планують їх підняти. Значення відповідного індексу падає до -0,18 порівняно з 0,63 на початку року.

Персонал

Кількість фронтофіс персоналу в банках наближена до оптимальної, проте знов відчувається надлишок робочої сили в бекофісі. Індекс оцінки фронтофіс персоналу опустився до 0,1 з 0,57 у першому кварталі 2009 року. Відповідний індекс для бекофіс персоналу в цей час становив 0,13. Сьогодні він зріс до 0,36. Отже можна сказати, що все ще продовжується тенденція надлишку банківського персоналу.

Конкурентна позиція

Оцінки банками конкурентної позиції на ринку фізичних осіб та на ринку юридичних осіб у цьому кварталі збігаються, проте їхня динаміка є зовсім різною. В той час, коли коливання конкурентної позиції на ринку фізичних осіб було менш різким, конкурентна позиція на ринку юридичних осіб протилежно змінила напрямок свого руху. Індекс оцінки конкурентної позиції на ринку фізичних осіб (0,46) практично не змінився порівняно з початком року, коли він становив 0,43. 45,5% банків повідомляють про її покращення, а 54,5% вважають її такою самою, як і в попередньому кварталі. Подібним є розподіл оцінок конкурентної позиції на ринку юридичних осіб. Для 54,5% респондентів вона залишилася такою ж, 45,5% відчували її покращення. Проте, на відміну від початку 2009 року, сьогодні жоден банк не відчув її погіршення. Тому відповідний індекс піднявся з 0,17 до 0,46.

Спеціальні питання

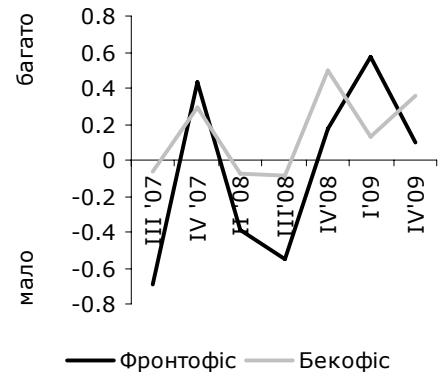
Реальний сектор. Банки помірковано оцінюють шанси ключових секторів економіки продемонструвати збільшення реальних обсягів виробництва у 2010 році. Найоптимістичніше вони налаштовані щодо харчової промисловості: 88,9% банків вважають її здатною збільшити обсяги виробництва у 2010 році. По 55,6% банків сподіваються на покращення результатів у таких галузях, як добувна промисловість, виробництво металу та металовиробів, а також фінансове посередництво. Щодо торгівлі та ремонту, будівництва та сільського господарства позитивні очікування мають 44,4% банків. 33,3% респондентів говорять про можливе зростання виробництва у секторах машинобудування та транспорту і зв'язку. І тільки 22,2% очікують цього щодо легкої та хімічної промисловості.

Ще менша частка банків розглядає як можливий варіант того, що котрісь з галузей економіки вийдуть на докризовий рівень за обсягами виробництва у наступному році. 33,3% допускають це в таких галузях, як транспорт та зв'язок, машинобудування, хімічна та нафтохімічна промисловість, легка промисловість та сільське господарство. Щодо фінансового посередництва, будівництва, виробництва металу та металовиробів, харчової та добувної промисловості подібні очікування висловили 16,7% респондентів. Торгівлі не прогнозує виходу на докризовий рівень жоден з банків.

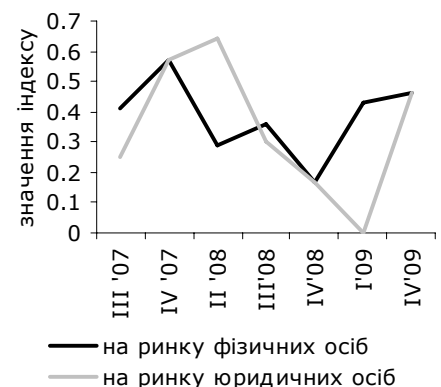
Оцінка діяльності НБУ. Банки по-різному оцінюють діяльність НБУ у 2009 році. 50% опитаних банків позитивно відгукуються про грошово-кредитну політику НБУ. 33,3% оцінюють її негативно. По 41,7% респондентів оцінюють позитивно та негативно валютно-курсову політику. Ще 16,7% опитаних банків не мають чіткої позиції щодо оцінки тої чи іншої політики НБУ.

Дно кризи. Переважна частина банків досі переживає труднощі, викликані економічною кризою. 66,6% респондентів зізнаються, що ще не пережили найгірші часи, пов'язані з кризою. 33,3% вважають, що такі часи для їхнього банку вже минули.

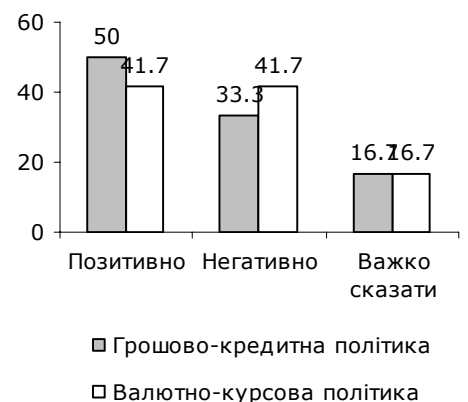
Оцінка кількості наявного персоналу

Конкурентна позиція

Оцінка діяльності НБУ

Методологія дослідження

Дослідження проводилося за допомогою стандартного опитувальника, до якого входять запитання щодо загального економічного становища в країні, фінансово-економічної ситуації банку, перешкод у діяльності банків, очікувань щодо відсоткових ставок для кредитів та депозитів. До генеральної сукупності було віднесено 156 банків, які постійно представлені на ринку.

Всі індекси рахуються за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, коли банк відповідає, що показник збільшився, 0 - якщо він не змінився і -1 - якщо зменшився. Наприклад, якщо із 100 респондентів 20 вказали на зростання доходів, 50 респондентів звітували про їх скорочення, і 30 зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде $-0,30$. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка банків, у яких зросли доходи, є більшою (меншою), ніж кількість тих, де доходи зменшились. Кожний індекс більший за +0,09 або менший за -0,09, є статистично значущим і відрізняється від нуля з ймовірністю помилки 5%. За детальною інформацією звертайтеся до Оксани Кузяків (Kuziakiv@ier.kiev.ua).

Додаток 1. Числові результати

ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ:	IV квартал 2008 (листопад-грудень)		I квартал 2009 (січень-лютий)		IV квартал 2009 (жовтень-листопад)	
	<i>Індекс змін</i>	<i>Індекс очікуваних змін</i>	<i>Індекс змін</i>	<i>Індекс очікуваних змін</i>	<i>Індекс змін</i>	<i>Індекс очікуваних змін</i>
1. Загальні показники:	Показники	Очікування (1е півріччя 2009)	Показники	Очікування (1е півріччя 2009)	Показники	Очікування (1е півріччя 2010)
фінансово-економічне становище підприємства є /буде сприятливим (+) / несприятливим (-)	0,00	-0,33	0,43	0	0,16	0,41
загальноекономічне середовище є/буде сприятливим (+) / несприятливим (-)	-0,67	-0,50	-0,57	-0,43	-0,5	0,08
2. Показники поточної діяльності: підвищуються (+)/ зменшуються (-)	Показники	Очікування (I кв. 2009)	Показники	Очікування (I кв. 2009)	Показники	Очікування (I кв. 2010)
Попит	0,50	-0,40	-0,67	-0,6	0,38	0,2
Попит з боку юридичних осіб	0,17	-0,17	-0,83	-0,4	0	0,33
Попит з боку фізичних осіб	0,67	0,17	-0,33	-0,4	0,44	0,33
Чистий прибуток	0,67	-0,50	-0,67	-0,4	-0,55	0
Процентні доходи за кредитами фізичним особам	0,67	-0,33	-0,17	-1	-0,56	-0,33
Процентні доходи за цінними паперами	0,33	0,00	-0,4	-0,75	0	0,29
Комісійні доходи за операції з банками	0,17	0,17	-0,5	-0,8	-0,7	-0,2
Комісійні доходи за операції з клієнтами	0,33	0,50	-0,4	-0,5	-0,5	0
Результат від торгівельних операцій	0,17	0,40	0,17	-0,6	0	-0,1
Доходи	0,67	-0,40	-0,33	-0,8	-0,09	-0,18
Співвідношення витрат на персонал та доходів	-0,17	-0,60	-0,67	-0,8	-0,6	-0,09
Кількість працюючих	-0,33	-0,40	-0,83	-0,8	-0,75	-0,33
Обсяг кредитів фізичним особам		-0,83		-0,43		-0,18
Обсяг кредитів юридичним особам		-0,67		-0,33		0,1
3. Відсоткові ставки зменшуються (-) / збільшуються (+) за ...		Очікування (I кв. 2008)		Очікування (I кв. 2008)		Очікування (I кв. 2010)
короткостроковими кредитами		1,00		0,5		1
довгостроковими кредитами		1,00		0,38		0
короткостроковими депозитами		0,80		0,5		-0,27
довгостроковими депозитами		1,00		0,63		-0,18
4. Оцінка кількості наявного персоналу: потрібно більше (+) / потрібно менше (-)	Показники		Показники		Показники	
фронтфіс	0,17		0,57		0,1	
бекофіс	0,50		0,13		0,36	
5. Конкурентна позиція: покращилась (+)/погіршилась (-)	Показники		Показники		Показники	
- на ринку фізичних осіб	0,17		0,43		0,46	
- на ринку юридичних осіб	0,17		0		0,46	